

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Грузинські прислів'я та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник тринадцятий

ГРУЗИНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ

Упорядкував та переклав
Рауль Чілачава

Видавництво художньої літератури
«Дніпро» Київ — 1975

**С(Груз)
Г90**

© Видавництво «Дніпро», 1975

Г $\frac{70500-065}{M205(04)-75}$ Бз40-23-74

ВСТУПНЕ СЛОВО

Перші грузинські прислів'я та приказки народилися, мабуть, одночасно з першою грузинською державою Колхидою, яка ще до нашої ери серед країн античного світу була відома своїм високим розвитком культури та народної творчості. Хлібороб чи воїн, філософ чи ремісник узагальнювали набутий століттями досвід, спостереження над явищами природи, погляди на життя, на людські взаємини, надавали їм образної форми виразу. Так формувалися прислів'я та приказки — багатовікова мудрість народна. До скарбниці народної мудрості охоче зверталися і звертаються в розмові, в суперечках, в літературних творах. Прислів'я та приказки, ці образні, афористичні вислови, надають переконливості думкам, зміцнюють їхню ідейну спрямованість.

У грузинській мові є частка «о», яка стоїть в кінці дієслова і завжди означає, що думка переказана, що вона не нале-

жить оповідачеві. Наявність цієї частки в дієсловах у більшості грузинських прислів'їв свідчить про узагальнюючий характер вкладеного в них змісту, про те, що їхнім автором є народ.

Прислів'я і приказки складаються переважно з одного речення. Навіть тоді, коли вони мають форму діалога, синтаксична цілісність не порушується. Образність, лаконічність, глибина думки — ось головні художні риси прислів'їв та приказок, завдяки яким вони легко запам'ятовуються.

Загальновідомо: істина одна. І хоча до неї приходять різними шляхами, багато прислів'їв народів світу схожі. Однак слід зауважити, що більшість із них має своєрідне стилістичне забарвлення. Наприклад, російське «Не все то золото, что блестит» по-українському буде «Не все добре, що смакує», а по-грузинському — «На колір — вино, на смак — вода». В усіх трьох випадках використано один художній прийом, але порівняння — самобутні. Особливо оригінальні ті прислів'я та приказки, які створені на національному ґрунті.

Певна річ, що не всі прислів'я та приказки, створені за багатовікову історію грузинського народу, зберегли своє зна-

чення для нашого часу. Ті з них, в яких народ висловлює свої погляди на працю, на колективізм, дружбу та кохання, де устами народу стверджується добро й засуджується зло, і сьогодні є дійовою зброєю. Частина ж прислів'їв та приказок перейшли в пасивний фонд і фіксуються лише в збірниках наукового, дослідницького характеру. В популярних же виданнях їхнє місце займають сучасні прислів'я, що стверджують норми соціалістичного ладу життя.

За роки Радянської влади з'явилося чимало прислів'їв та приказок, збирання і вивчення яких і є одним з почесних завдань сучасної фольклористики.

...З історії відомо, якою тяжкою була доля Грузії. Країна не встигала загоїти рани від війни до війни. За таких умов, зрозуміло, було не до збирання народної мудрості. В ті дні прислів'я та приказки передавались з вуст в уста, набували популярності, зміцнювали віру в краще майбутнє, закликали до справедливої боротьби. Водночас у них засуджувалось соціальне зло, панування людини над людиною, церква, попи, різні забобони, звеличувалась чесна праця, любов до вітчизни, мужність, лицарське ставлення до жінки і т. ін. Отже, прислів'я та приказ-

ки виконували роль ідейної зброї, мали виховне значення.

Систематичне збирання фольклорних перлин у Грузії почалось у ХІХ ст., хоча окремі записи їх відомі ще з ХVІІ ст. Так, грузинський письменник ХVІІІ ст. Сулхан-Саба Орбеліані написав знамениту збірку притч «Мудрість вигадки» (до речі, вона перекладена українською мовою), в якій використав чимало прислів'їв та приказок. Однак сьогодні важко сказати, які прислів'я стали основою притч Орбеліані, а які, павпаки, походять з його притч. Адже маємо такі випадки, коли афоризми з художніх творів, наприклад, з «Витязя в тигровій шкурі» Шота Руставелі¹, з «Давітіані» Давида Гурамішвілі, з віршів та поем Важа Пшавела стали народними.

Збиранню фольклорних матеріалів, популяризації їх постійну увагу приділяла грузинська демократична преса минулого століття. В журналі Акакія Церетелі «Акакіс кребулі» часто з'являлись прислів'я та приказки. Зустрічались вони в сказаннях та легендах, зібраних Важа Пшавела у Пшавії і видрукованих в газеті «Іверія». Слід відзначити заслуги

¹ Афоризми, перекладені М. П. Бажаном, позначені зірочками.

цієї газети в ознайомленні широких мас з фольклорною спадщиною народу. Її редактор—визначний грузинський письменник Ілля Чавчавадзе — ввів спеціальну рубрику «Запам'ятай», де вміщував прислів'я, крилаті вислови, афоризми грузинських та зарубіжних авторів. В радянський час ці публікації класифіковано і видано окремим збірником. Він витримав кілька видань і полюбився читачам. До речі, І. Чавчавадзе і в своїй творчості часто звертався до прислів'їв. Епіграфами до двох його творів — «І це людина?», «Розповідь жебрака» — є прислів'я. Йому належить чимало афоризмів, каламбурів, поширених у народі. Про дореволюційні спроби збирання грузинських прислів'їв свідчить також рукописний збірник Д. Церетелі, датований 1890 роком.

Помітна заслуга в збиранні прислів'їв та приказок Тедо Сахокія — відомого письменника, етнографа і фольклориста. Юнаком він захопився вивченням народної мудрості і, починаючи з 90-х років XIX ст., до кінця життя (помер 1956 року) всю свою творчу енергію віддавав улюбленій справі. Тедо Сахокія був першим перекладачем грузинських прислів'їв. 1903 року він видав французькою

мовою збірку грузинських прислів'їв, до якої увійшло 818 зразків. Підсумком не-втомної шістдесятирічної праці письменника є академічний три томник «Грузинські крилаті слова». Незадовго до смерті Тедо Сахокія заповів АН ГРСР свій рукопис та картотеку вибраних грузинських прислів'їв, які також були видані. Багато для збирання, вивчення і упорядкування прислів'їв та приказок зробили і роблять науковці фольклорного відділу Інституту історії грузинської літератури ім. Шота Руставелі під керівництвом проф. Міхеїла Чіковані. Цій справі приділяють увагу письменники, педагоги, аматори образного слова. Слід назвати такі видання, як: Л. Метревелі, «Прислів'я» (1936); Н. Накашідзе, «Прислів'я» (1953); Т. Свінтідзе, «Грузинські прислів'я» (1955); К. Сіхарулідзе, «Грузинська народна мудрість» (1956); Г. Качахідзе, «Вік живи, вік учися» (1960); А. Канделакі, І. Хорнаулі, «Грузинські прислів'я» (1965); О. Давітіані, «Сванські прислів'я» (1973), а також О. Куправа, «Грузинські прислів'я з російськими та німецькими відповідниками» (1967).

Перші спроби тематичної класифікації грузинських прислів'їв належать Л. Ме-

тревелі, Н. Накашідзе, О. Глонті та іншим. Зауважимо, що ці спроби не завжди були вдалими. Причини різні: алегоричність, контексти, змістова та формальна різноманітність прислів'їв. Мабуть, через це й видавались вони переважно за абеткою.

У підготовці пропонованого збірника використано усі названі тут видання. Звичайно, хотілося донести до українського читача мудрість грузинського народу якомога точніше, не втративши властивого їй яскравого колориту. Буде приємно, якщо прислів'я та приказки, вміщені в цій збірці, стануть надбанням і українського читача, сприятимуть взаємозбагаченню культур двох братніх народів.

Рауль Чілачава

Брат братом сильний

У Радянському Союзі всі брати
і друзі.

○

Залпу «Авроры» вдячні наші гори.

○

Всі ми — діти Жовтня.

○

Грузія свою молодість у Жовтні
знайшла.

○

Ленін — творець нашої волі.

○

Ленінова мудрість — наш дороговказ.

○

Ленін — світліший від сонця: він
і вночі світить.

Ленінська дорога веде до перемоги.

○

**Нема кращого порадника,
як Ленінове слово.**

○

Де партія, там і народ.

○

Наказ партії — закон для серця.

○

Новому життю — нову дорогу.

○

Бережи землю рідну, як зіницю ока.

○

**Батьківщина — все одно, що
материнське лоно,— ніщо її
не замінить.**

○

**Батьківщина — мати, чужина —
мачуха.**

○

**Соловей троянду любить, людина —
вітчизну.**

І птах пам'ятає, де народився.

○

**Будь чесним, люби вітчизну —
і ніщо тобі не страшне.**

○

**Хто відданий вітчизні, той і без
великого роду — великий.**

○

**Звідки знати безрідному, що таке
любов до батьківщини.**

○

**Вітчизна обійдеться без нас, а ми без
неї — ніколи.**

○

Серед своїх серце відпочиває.

○

**Де народився, там нехай
і поховують.**

○

**Носи шапку за звичаєм того народу,
в країну якого прийшов.**

○

Сила народів — у єдності.

Яким шляхом пішов, з таким народом стрівся.

○

Згода міцніша за стіну.

○

Дерево дружби завжди зелене.

○

Дружні брати в одній сорочці сплять.

○

Хліб несмачний, якщо самому їсти.

○

Якщо брата не маєш, побратайся з кимось: важко без брата.

○

Один горіх дев'ятеро братів розділили.

○

Самотній і в раю самотній.

○

Бджолп гуртом мед збирають.

○

Лісу буря не страшна.

Крапля до краплі — море буде.

○

Багато рук завжди перемагають.

○

Двоє проти одного — військо.

○

Однією рукою вузла не зав'яжеш.

○

**Однією рукою в долоні
не плескатимеш.**

○

**Одна рука села не збудує
і не прогодус.**

○

Птах на однім крилі не злетить.

○

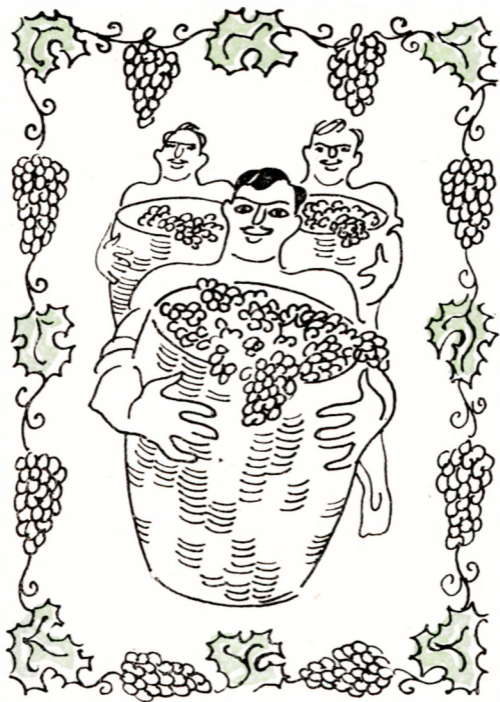
Одна ластівка весни не принесе.

○

Щоб у мирі жити, треба дружити.

○

**У злагоді живемо — своє щастя
куємо.**

Який сад, такий і плід

Сталь гартується у вогні,
людина — в праці.

○

Хай діла твої тебе прикрашають.

○

Як працюватимеш, так і житимеш.

○

Як постелеш, так і відпочинеш.

○

Рукам робота — душі свято.

○

Без праці хліба не матимеш.

○

Дружно працювати — втоми
не знати.

Колгоспна робота — дружна турбота.

○

Колективною працею село багатіс.

○

Хто про колгосп дбає, той достаток має.

○

**Колгосп мов батько — і вимогливий,
і щедрий.**

○

**Де голова розумний, там і колгосп
заможний.**

○

Яка ланка, така й ділянка.

○

У колгосп пішов — щастя знайшов.

○

По роботі й плата.

○

Хвались не батьком, а своїми ділами.

**Хто не шанує маленького діла, той
і великому ціни не знає.**

○

**З маленького саджанця велике
дерево виросте.**

○

**Найбільша кара для роботящого —
безділля.**

○

Рано встанеш — далеко зайдеш.

○

Вчасно посієш — вчасно й пожнеш.

○

Час не чекає людини.

○

**На день раніше посієш —
на тиждень раніше пожнеш.**

○

Не жатимеш там, де не сів.

○

**Бур'ян посієш — пшениці
не жатимеш.**

**Крапля до краплі — море, билинка
до билинки — стіг, зернина до
зернини — засік.**

○

Без копійки й карбованця нема.

○

**Хто копійку не цінує, тому гріш
ціна.**

○

**Коли розтринькуєш гроші, згадай,
як їх добув.**

○

Гарний початок — половина діла.

○

**Зайця, що рано прокинувся, хорт
не наздожене.**

○

**Відкладена робота наполовину
зіпсована.**

○

Хто стукає, тому відчиняють.

Залізо кує коваль, а не молот.

○

**Не біда, що шабля коротка, ступиш
уперед — дотягнешся.**

○

**Воїнові — шабля, купцеві — гроші,
млину — вода, плугу — віл.**

○

**Для плуга не буває зайвого вола, для
млина — зайвої води.**

○

Без борошна хліба не спечеш.

○

**У холодному топе ¹ лавашу ²
не спечеш.**

○

Любиш кашу — носи з собою ложку.

○

Затяг пісню — тягни до кінця.

¹ Т о н е — грузинська піч, де випікається
л а в а ш ² — тонкий хліб, схожий
на корж.

**Однією рукою бери, другою —
віддавай.**

○

**Не обіцяй у небі журавля, дай
у руки горобця.**

○

**Погано зораній ниві гарна борона
не допоможе.**

○

**У гарного мисливця зброя
не іржавіє.**

○

**Не кожен мисливець, хто із зброєю
ходить.**

○

**Гарячий піт від праці, холодний —
від сорому.**

○

Дві руки для однієї голови.

○

**Хто в мед палець устроить,
той палець і оближе.**

**Не послухаєш поради старшого —
виноградник не вродить.**

○

**Мурашці шість днів жити лишалось,
а вона на шість місяців їжу готувала.**

○

**Знімай з черешні шкірку тоді, коли
дозріє.**

○

**Не зривай зелених плодів:
достигнуть — самі впадуть.**

○

**Люди, у ділах квапливі, завше
служать тільки лиху. Небучна
розважність краща
від уславленого спіху *.**

○

**Розумний влітку дбає
про зиму.**

○

Хліб і після обіду знадобиться.

○

**Старого не зберіг, нового
не придбав.**

**Стара бурка й чоха¹ взимку
пригодяться.**

○

**Дбайливий господар взимку готує
гарбу, влітку — сани.**

○

Розважливий влітку думає про зиму.

○

**Пташку по гнізду впізнають,
господаря — по садибі.**

○

Недбалий пастух вовків годує.

○

Заєць спритний, коли хорт ледачий.

○

**Про гори питай у вівчаря, про
доли — у сівача.**

○

І мамалигу треба їсти вміючи.

¹ Ч о х а — верхній чоловічий одяг.

У старому кеврі¹ вино смачніше.

○

**Людина нещасна тоді, коли бажає
більше, ніж може.**

○

**Розсипане пшоно лише курчата
зберуть.**

○

Їсти — язика, працювати — руці.

○

**Дим з багатьох коминів
піднімається, та не скрізь смачний
обід вариться.**

○

**Гарного скакуна батогом
не шмагають.**

○

**На рибу, що в річці, діни
не складають.**

¹ К в е в р і — закопаний у землю глек з вином.

Хочеш рибку зловити, мушиш ноги замочити.

○

Кіт рибу любить, та не хоче лапки у воді мочити.

○

На гною великий гриб виросте, та швидко звалиться.

○

Троянда, навіть зів'яла, красивіша за кропиву.

○

Ясла не прийдуть до корови.

○

Неробі все не під силу.

○

Для ледаря то дощ іде, то сніг.

○

Ледарю власні руки й ноги позиченими здаються.

○

Лінивий за зайцем гарбою погнався.

**Ледачий знічев'я шилом руку
простромить.**

○

**Ледачий пастух стадо здалеку
завертає.**

○

**Удень гуляв — увечері голодний
лишився.**

○

**Зять присягався: «Тільки своєю
сапою вмію кукурудзу підгортати!»**

○

Не орав, не сів, а на бога гнівався.

○

**Для інших — роботящий, для себе—
ледар.**

○

Лінощі — домашній злодій.

○

**Просили підспівувати, а він
відказував: «П'яти болять!»**

Їсти — здоровий, діло робити — хворий.

○

М'язи — як у велетня, а ноша — як у равлика.

○

Прийшов, приніс, сів, із'їв.

○

Нареченій сказали: «Причепурися, жених прийде». — «А якщо не прийде?»

○

До корови з дійницею підійшли, а вона: «Я — віл». Ярмо принесли, а вона: «Я ж корова!»

○

Гусак хвалився: «Вмію і плавати, і ходити, і літати!» — «Та не до ладу!» — відповіли йому.

○

Що сміючись втратив, плачучи не знайдеш.

Роботящий долає час, час — неробу.

○

Краще поволі робити, ніж без діла сидіти.

○

Краще живий пес, ніж мертвий лев.

○

Менше обіцяй, більше роби.

○

Слово без діла мертво.

○

Слово — грім, діло — дощ.

○

Той, хто багато говорить,— мало зробиць, а хто багато зробиць— мало говорить.

○

Слово не важке.

○

Дятел стукає багато, а користі мало.

Де бажання, там і вміння.

○

Камінь каміння зміцнює.

○

Камінь на камінь — вежа буде.

○

**Камінь важкий, поки на місці
лежить, зсунеш — легшим стане.**

○

Краще одне «маю», ніж сто «мав».

○

**«Місце, чиє ти?» — «Того, хто на
мені стоїть!»**

○

**Чужими руками легко бур'ян
виривати.**

○

**Хто з коня не падав, вершником
не стане.**

○

Майстра по роботі пізнають.

Який майстер, така й робота.

○

**Кравцю загадали переселитись.
Він узяв свою голку і пішов.**

○

Який ліс, такий і звір.

○

**В сім'ї, де багато чоловіків, нема
дров, де багато жінок — води нема.**

○

**Якщо жорна поламани, борошна
не змелеш.**

○

**Жорна без зерна самі себе
змелюють.**

○

**Якщо гарба дров не привезе, сама
пiде на дрова.**

○

**Біда, коли швець пекарем стане,—
хліб зіпсує.**

Для поганого насіння і землі шкода.

○

**Гнилій покрівлі й дубові крокви
не зарадять.**

○

Метушливий кіт миші не впіймає.

○

Диму багато, а вогню не видно.

○

**Коваль завжди без ножа, ткаля —
без хустки.**

○

**Вина нема, а чорти бурдюки
готують.**

○

**Нору вирив шакал, а борсук
поселився.**

○

**Шуліка курча ніс, а ворона слідом
летіла й казала: «Ми удвох
вполювали!»**

**Якщо з торби голку візьмеш,
натомість шило поклади.**

○

**Камінь каменем розбивають, залізо
залізом гострять.**

○

**Гончар, де схоче, там і приробить
ручку до глека.**

○

Гарба зарипить, як важчою стане.

○

Хто підніме, той і опустить.

○

**Сокира невелика, та велике дерево
звалить.**

○

Одна вівця — сім пастухів.

○

**Море перепливши, калюжі
не злякашся.**

○

**Що замолоду посієш, на старості
пожнеш.**

Голод не вимагає підливки, сон — подушки.

○

**Якщо все життя дім будувати,
коли ж у нім жити?**

○

Великому казанові і черпак великий.

○

Гарному скакуну і вершник гарний.

○

**Оздобленому кинджалу дорогі
й піхви.**

○

**Загублена корова багато молока
давала.**

○

Козу загубив — день загубив.

○

**У загубленої сокири золоте
сокирище.**

○

Сад — садівникові.

**Пообіцяв — добре, виконав —
ще краще.**

○

Де бур'ян росте, нива не родить.

○

Хто не ляже, той і не встане.

○

**Бідкалась стара: «Нема часу, щоб
умерти».**

○

**Лантух ніс — стогнав, сито ніс —
теж стогнав.**

○

Корова телилась, віл стогнав.

○

**Верблюд зі скелі зірвався, а осел
заволав: «Мені доведеться його
звідти витягати!»**

○

Продав марані¹ — купив тараню.

¹ М а р а н і — приміщення для
зберігання вина.

**Хорт за зайцем женеться, а заєць
за ким?**

○

Кудкудаче у нас — несеться в інших.

○

**Молоде серце і під спів жорен
затанцює.**

○

**У старого в чоботях зітруться
підбори, у молодого — підшви.**

○

**Сліпого послали на весілля,
кульгавого — на полювання.**

○

**Із старого лемеша можна ще шило
зробити.**

○

Коня ноги годують.

○

**На камені, що котиться, мох
не росте.**

Де голова, там і ноги.

○

**Вовк жалкував за тими вівцями, що
лишились, господар — за тими, що
вовк з'їв.**

○

Продавець сиру сиром пахне.

○

За накритий стіл треба сідати.

○

**Одне на одного кивали, а в хаті
сміття повно.**

○

**Безхвостий віл від інших мух
відганяв.**

○

**Невістка корови не змогла видоїти,
а скаржилась, що хлів кривий.**

○

**Невмілий рибалка марно воду
каламутить.**

**Ворона сама смердить, а гніздо
мінає.**

○

**Плюсклий горіх ні для миші, ні для
людини.**

○

**Поганий майстер на інструмент
нарікас.**

○

**Сьогоднішній день — підмайстер
учорашнього.**

○

**Каша — до воріт, мамалига —
до ниви, чурек — до гори, хліб —
і за гору.**

○

**Березень так не мине, щоб свого
не зробити.**

○

**Березень попереду — зими не хвали
і не лай.**

○

Один весняний день рік прогодує.

Рік велике черево мас.

○

Весняна злива — мати трав.

○

**Травневий дощ — золото,
червневий — срібло, липневий —
вогонь.**

○

Крапля не дощ, але корисна.

○

Літо — слуга зими.

○

У буйної пшениці зерно дрібне.

○

**Чужі птахи на чужому току
лезгинку танцювали.**

○

**Не став великого шатра,
сподіваючись на інших.**

○

**До праці запрошував, і на бенкет
запроси.**

**Зробить на абазі¹, а могоричу
вимагає на карбованець.**

○

Дужі вітрила дужі вітри женуть.

○

**Упорожні гуркотів, з вантажем
сопів.**

○

**Порожню скриню від мишей
оберігати не треба.**

○

В трухляву дошку цвяха не заб'єш.

○

Не розламаєш хліба — не з'їси.

○

**Поклади мило біля корита, а що
прати — знайдеться.**

○

Той метал — криця, що іскриться.

¹ А б а з і — грошова одиниця
(двадцять копійок).

**Нехай і пацха ¹, аби всередині
щось було.**

○

**Митець той, хто творить, ремісник
той, хто діло знає, а підмайстром
кожен може бути.**

○

Спершу попрацюй, а тоді танцюй.

○

Де запашні квіти, там і бджоли.

¹ П а ц х а — плетена з лози мегрельська хижка.

Бідному і світ немилий

Пан кріпака не любить, кріпак — пана.

○

«На кого скаржишся?» —
«На пана». — «Кому скаржишся?» —
«Панові».

○

Багатому сказали: «На щастя!»
Бідного спитали: «Де взяв?»

○

Багатий оплакував небіжчика,
бідний — витрати.

○

Багатий вмирає один раз, бідний — щодня.

Не домовляться ситий і голодний.

○

Один голодний, а інший плов їсть.

○

Ситому голодний п'яним здається.

○

**У пана спина боліла, а кріпаки
стогнали.**

○

**Пан на коня не скочив, а конюх
винен.**

○

**Що пан подарував — швидше з'їж,
бо назад забере.**

○

**Пан у душі співав і кріпакам
наказував: «Підспівуйте!»**

○

**Селянину гукнули: «Пана річка
несе — то вирине, то пірне». —
«На те він і пан, — відповів той. —
Захоче — вирине, захоче — пірне!»**

**У хаті бідняка нічого вкрасти кішці,
на подвір'ї — собаці.**

○

**Бідному треба помагати, а не питати,
чого він бідний.**

○

У багатія і півень несеється.

○

У щасливого і віл доїться.

○

Живе так добре, як пан у могилі.

○

**У багатія кішку оплакували, а в
бідняка і за дитиною не плакали.**

○

**Багаття розклав, а рук погріти
не дали.**

○

Бідняк загубив, багатий знайшов.

○

Правду шукай у бідняка.

У бідняка і могила бідна.

○

**Голого і сто розбійників
не пограбують.**

○

Від голоду і муха дзижчить.

○

**Пастухові хлібину дали і наказали:
«Сам з'їж, перехожих пригости
і додому цілу принеси!»**

○

**«Горе вам, пане, ваш винороб
помер!» — «Горе виноробу: я іншого
знайду!»**

○

**Селянину дорікнули: «У тебе криві
вуса» — і вола за те відібрали.**

○

**Скнара нічого не дає так охоче,
як пусту долоню.**

○

Скнара собі в пазуху плює.

Скнарі здається, що в рай за гроші пускають.

○

Майно для скнари — пан, для розумного — слуга.

○

Скнара завжди бідний.

○

**Скнара, вмираючи, богові обіцяв:
«Врятуй, щодня червінці
витрачатиму!»**

○

**Скупий і в щедрість іншого
не вірить.**

○

Розбагатієш — поскупієш.

○

**Біда, коли дурень — чванько,
старий — залицяльник, багатий —
скнара.**

○

**У твоїм животі весілля, у моїм
і заручин нема.**

Ви — пан, та не мій.

○

І ти пан, і я пан, а хто ж коня осідлає?

○

**Слуга панові: «Шкатулку вкрали!»
Пан заспокоїв: «Дарма, ключ у мене!»**

○

Бідний радів: «Моя коза двох козенят привела!» Йому не повірили: «Невже?» Багатий сказав: «Моя коза ягня привела!» Йому підтакнули: «Авжеж!»

○

Гурійця спитали: «Ти хто: селянин чи пан?» — «Я добра людина».

○

Бідак хліб продав і хліб купив.

○

Невдаха гроші знайшов, та не мав у що загорнути.

**Невдаху камінь і на підйомі
наздогнав.**

○

**Невдаху пригостили огірком, та
й той градом побитий.**

○

Невдасі і того досить, що невдаха.

○

**Верблюду коштував абазі, та
покупець і того не мав.**

○

**Багач багатий грошима, бідняк —
дітьми та здоров'ям.**

○

**Де гроші говорять, там правда
мовчить.**

○

**Хто багатий грішми, той бідний
серцем.**

○

Добре, коли гроші слуга, а не пан.

Не радій багатству: воно примара.

○

Не будуть друзями півень та лисиця.

○

У злидаря хліб не зацвіте.

○

**Голодному і несолоний хліб
смачний.**

○

**Бідний селянин у потертій чосі
ходить.**

○

**За життя й чохи не мав, а мертвого
у фрак убрали.**

○

**Тільки у хворого питають, чи хоче
їсти.**

○

Мекало одне ягня, а їсти всі хотіли.

○

**Зуби мав — горіхів не було,
горіхи є — зубів нема.**

Був би кінь, а сідло дістану.

○

**З дерева впав, а внизу ще й змія
вкусила.**

○

**Каменем об глек чи глеком об
камінь — хіба не однаково?**

○

**Вовк з'їсть чи собака вовчої
повадки — яка різниця?**

○

Вовкові весілля, козі — смерть.

○

**Не буде з вовка пастуха, а з пана
святого.**

○

**Пожалієш вовка, а він твою вівцю
з'їсть.**

○

Горе вівцям, коли за пастуха вовк.

Вовк умовляв вівчаря: «Прожени собак, я твої отари не чіпатиму».

○

Вовка ніхто не вчить вовком бути.

○

Вовкові байдуже, що кінь і осел дорого коштують.

○

Ворона у шуліки крала, шуліка — у квочки, а квочка завжди страждала.

○

Курка бідкалася: «Вівцю зарізали — мене на додаток, вола зарізали — мене на додаток, корову зарізали — мене на додаток».

○

Собака наш, та ланцюг на пім чужий.

○

Глек тріснув, а келих покарали.

○

Бійку вчинив Гегі, а затримали Бегі.

**Поки Петро прийшов, з Павла
шкуру здерли.**

○

**Вовка злодієм назвали, а шакал світ
обікрав.**

○

На Петра кроїли — Павлові пошили.

○

**Якщо з тебе ремінь знімуть, то
й чоху заберуть.**

○

**Не все, що на осла покладуть, йому
дадуть.**

○

**З осла поклажі не зняли: мовляв,
прикрашає.**

○

**Селянин шукає породисту корову,
князь — дружину.**

○

**У верблюда було сто думок,
у бідного селянина — сто одна.**

**Хто посміє левові, хоч і одноокому,
сказати, що він косоокий?**

○

Для курки й весілля біда.

○

**Кішці — гра, мишеняті —
смертельний бій.**

○

**Низький не дотягнувся, високий не
нагнувся — так і не поцілувались.**

○

**Бідний біду приховував, а біда сама
себе виказала.**

○

**Серце завжди співало б, та все
ніколи.**

○

**Через низький паркан кожен
перестрибне.**

○

**Коли-небудь і цареві знадобиться
кріпакова ложка.**

Борг мовчить, але спати не дає.

○

Вино, куплене в борг, п'янкіше.

○

Позичений одяг до лиця, та не до вінця.

○

Краще власний хміаді ¹, ніж чужий хачапурі ².

○

Коли хліба нема, про шашлик не мріють.

○

Гаряче ще й окропом облили.

○

На чорній горі чорна ворона оселилась.

¹ Х м і а д і — хліб з прісного тіста.

² Х а ч а п у р і — тісто з сиром.

**Чорний буйвол білого буйволеняти
не матиме.**

○

**Чужого небіжчика легко
оплакувати.**

○

**Чортові ребро позичиш — все тіло
забере.**

○

Чорт своєї хати не зруйнує.

○

**Чорти між собою ворогують,
а проти людей братаються.**

○

**Дай чорту палець — він усю руку
відкусить.**

○

Чорт не спить.

○

Лозину в раю вигадали.

○

Ченці і черниці пекло заповнили.

**Мріяв про рай, а його і в пекло
не впускали.**

○

**Безбожник присягнувся — віруючий
повірив.**

○

**Ченця спитали: «Чому віддаєш
перевагу — душі чи вродливій
жінці?» Той відповів: «На цьому
світі — вродливій жінці, на тому —
душі».**

○

**Злодій у злодія вкрав, а бог
розсміявся.**

○

**Не кожен святий, хто в церкву
ходить.**

○

**Вовку євангеліє читають, а він у ліс
проситься.**

○

Дика кішка не поститься.

○

Віриш у бога — не віриш у себе.

Беззубому бог горіха послав.

○

**Раз пішов на молебень — і то ногу
зламав.**

○

Попа і в ліжку впізнають.

○

**Вовк пастухом не стане, піп —
святим.**

○

З обличчя — піп, вчинками — вовк.

○

**Якщо піп за мене руку тягне, дяка
не боюсь.**

○

Піп без причастя помер.

○

**Коли дякові захочеться вишити,
попові наллє: мовляв, тепер і мені
наллють.**

○

Ситий піп і диякона ситим вважає.

**«Батюшко, хто в тебе за свідка?» —
«Дяк».**

○

**Попа спитали: «Що більше до
смаку — хачапурі, курка чи вино?»—
«Нехай все це жінка до марані
занесе».**

○

Хто долі кориться, в неволі помре.

○

**Прийде час — застане світанок
лисицю в курнику.**

Сім'я міцна любов'ю, любов — вірністю

**Сім'я і прославить, сім'я
і знеславить.**

○

**Чи міцна сім'я — біля домашнього
вогнища видпо.**

○

**І мурашка намагається створити
сім'ю.**

○

**Роботяще подружжя і на голому
камінні виноградник закладе.**

○

**Народження людини — перший день,
шлюб — другий, смерть — третій.**

**Безтурботний батько — мов метелик,
що обсмалює свої крильця на вогні.**

○

**Як ти свого батька поховав, так тебе
твої діти поховують.**

○

**Хіба у батька й матері питають, яку
дитину вони більше люблять?**

○

**Спершу розпитай про батьків, потім
про дітей.**

○

**Хороший син і для діда робив
стілець, поганий — і для батька
не зробив.**

○

**Слухняний син — троянда
материнського серця.**

○

**Хороша дитина усім любя, поганій
і мати не рада.**

○

Батька забув — вітчимом присягався.

Син — мій, розум у нього — свій.

○

Син — опора сім'ї, дочка — окраса.

○

**Сина спитали: «Як матері
віддячиш?» — «І я сина викохаю».**

○

Серце матері розділене між дітьми.

○

**Якого пальця не вріжеш,— усі
болять.**

○

**І десять тіток не замінять однієї
матері.**

○

**Серце дитини — город: що посієш,
те і виросте.**

○

**Верблюду скаржився: «Сорок синів
виховав, та поклажі з мене жоден
не зняв».**

Мову німого мати розуміє.

○

Не хвали свого сина, нехай інші похвалять.

○

Кожна ворона своє воронення хвалить.

○

Вуста матері лають, серце — благословляє.

○

Жінка, яка твоїм примхам потурає,— твоя мати.

○

І не мати, і не мачуха.

○

Вибираючи дружину. вір більше своїм вухам, аніж очам.

○

Перша дружина — доля, друга — зла підказка, третя — дурість.

**Жінка — як власна тінь: якщо
за нею женешся, тікає, якщо ти
тікаєш, вона тебе наздоганяє.**

○

**Жінка долю на чужині шукала,
а доля вдома чекала.**

○

**Жінці сказали: «На небі весілля».—
«Поставлю драбину й подивлюся».**

○

На жінку і злий пес не гавкне.

○

**Чоловіка прикрашає розум, жінку —
краса.**

○

Твоя пані — твоя дружина.

○

**Чоловік з війни повернувся,
а дружина про війну розповідала.**

○

**Воїнові личать рани, жінці личить
лікувати їх.**

**Жінка і міцну сім'ю розіб'є,
і розбиту з'єднає.**

○

Бездітна жінка — безплідне дерево.

○

**Про зраду дружини чоловік
найпізніше дізнається.**

○

**Сьогодні — красуня твоя, завтра —
чужа.**

○

Сльози — жіноча зброя.

○

**Жінка в розумного шукає вади,
у дурного — достоїнства.**

○

**Чоловіків сон може розтлумачити
дружина.**

○

**Жінка дивиться глибше, чоловік —
ширше.**

**Подивися на наречену очима
старого.**

○

**Старій дівці всі дзеркала кривими
здаються.**

○

**Хто на вдові оженився, той мусить
і сиріт годувати.**

○

**«У моїх дітей від свинини животи
болять». — «Нарікатимеш тоді, коли
свинини не буде!»**

○

**Дівчина жалілась: «Заміж — мала,
а по воду — велика!»**

○

**«Невістко, на тебе свекруха
нарікає!» — «Що каже та відьма?» —
«Що відьмою звеш!»**

○

**Про невістку не питай нічого
три роки.**

**Якщо розкажу правду — горе
невісткам, якщо змовчу — горе
братам.**

○

**Трохи невістка брехала, трохи
свекруха.**

○

**Старий живе спогадами, молодий —
сподіваннями.**

○

**Стара казала: «Я помру». Онучка
мріяла: «Заміж вийду». Стара
не померла, онучка заміж не
вийшла, а в домі сміття повно.**

○

**Старий сказав: «Хто моєї молодості
не бачив, хай і старості не бачить».**

○

**Чорному волоссю — любов, сивому —
повага.**

○

**Хто над старістю сміється, над
собою сміється.**

**До чого звикнеш, того й серце
бажає.**

○

Серце інше серце завжди знайде.

○

**Куди серце тягнеться, туди й очі
дивляться.**

○

**Кохання — п'янке вино, дружба —
освіжаюча вода.**

○

**Перше кохання не завжди буває
останнім, останнє часто буває
першим.**

○

Кохання — полководець почуттів.

○

Справжня любов щедра, мов дитина.

○

Де немає кохання, немає і радості.

**Ще троянди без колючки не зірвав
ніхто на світі *.**

○

**Кохання троянд шукає, ревності —
колючок.**

○

**Закоханим не личить виявлять свою
любов *.**

○

**Кохання — не пожежа, а спалахне —
від людей не втаїш.**

○

**Кохання, вогню і кашлю від людей
не сховаєш.**

○

До твоєї долі твої ж ноги приведуть.

○

Котру любиш, та тобі й красуня.

○

**Велике кохання породжує велику
ненависть.**

**Той у коханні суперника не має, хто
тільки себе любить.**

○

**Красивого люблять, достойного
поважають.**

○

**З любові до винограду паркан
цілували.**

○

Вир кохання не має броду.

○

**Людину живить серце, дерево —
корінь.**

○

**Людина має бути людиною, а шапку
і гриб має.**

○

**Людину по зовнішності не
зрозумієш.**

○

Людина — дзеркало людини.

Людина людині — бальзам.

○

Людина людиною живе.

○

**Нема людини — поговори з домашнім
вогнищем.**

○

**Що віддаси людям — усе твоє, чого
не віддаси — пропаде.**

○

**Що сховав — згубив навіки, що
роздав — твоє до гроба *.**

○

**Живе — не цінуємо, помре —
плачемо.**

○

**Якщо злomu відповідатимеш злістю,
зраднику — зрадою, виходить, ти не
кращий за них.**

○

**Кона випробовують на підйомі,
товариша — у біді.**

**Дерево міцне корінням, людина —
друзями.**

○

**Хворого вилікує лікар,
нещасливого — вірний друг.**

○

Хороший друг — світло очей.

○

Твій друг — твоя слава.

○

**Вічно мусимо про друга пам'ятать
в душі своїй*.**

○

**Мусить друг заради друга знести
горе, злиднів лють, і віддати серце
серцю, бо любов їм креслить путь*.**

○

**Друга шукають роками, а втрачають
за мить.**

○

**Шукай нового товариша, та
не забувай і давнього.**

Усе нове гарне, та не вино і друг.

○

Вірна дружба — рідня братству.

○

Брати і посварившись лишаяються братами.

○

Зустріч — знайомство, дві зустрічі — братство.

○

Нема брата — шукай побратима.

○

Для дружби нема відстані.

○

Хочеш людину пізнати — спершу спитай, хто її друг.

○

**Недруг палицею замахнувся,
приятель — яблуком. Від яблука
боляче, від палиці — ні.**

○

Друг скаже у вічі, недруг — поза очі.

**У недруга цілились, у друга
влучили.**

○

**Щасливий той, хто не мав нагоди
випробовувати друзів, набутих
у щасті.**

○

**Коваль сказав своєму ворогові:
«Не так страшно, що прийшов мене
вбити, страшно, що в руках тримаєш
викутий мною меч».**

○

**Дерево нарікало: «Сокира б мене не
звалила, якби сокирище було не моєї
породи».**

○

Ворог мого ворога — мій приятель.

○

**Недруг, який тебе не чіпає, кращий
за поганого друга.**

○

**З ворогів найбільший ворог той, хто
вівся, наче друг*.**

Сто друзів — мало, один ворог — багато.

○

Вірний собака гавкає на ворогів, підлий — на своїх.

○

Якщо ворогів нема, не наживай їх невиконаними обіцянками.

○

Гарний сусіда миліший від вранішнього сонця.

○

Сусід щось має — і ти матимеш.

○

Краще близький сусід, аніж далекий родич.

○

Заздрісному сусідова колючка трояндою здається.

○

Хто на сусіда надіється, без вечері лишиться.

**Сусід у сусіда мотузка просив,
а той: «На мотузку кукурудзу
сушу!»**

○

**Сусід сусідові виноградник
подарував, а той і грона йому
не дав.**

○

**Прийшов сито позичати, а лишився
на обід.**

○

**Хочеш спекатись лихого сусіда —
позич йому що-небудь.**

○

**Відчиниш свої двері — інші тобі
відчинять.**

○

Гість — радість для господаря.

○

Проханий гість примхливий.

○

**Зайти — гостева воля, вийти —
господарева.**

Коня прив'язуй так, як господар загадає.

○

До нас прийдеш — вино п'єш, до вас прийду — брови сушиш.

○

Гість гостя запрошував, а господар мовчав.

○

Запросили одного, а десять він сам запросив.

○

Непроханий гість з'їсть те, що сам приніс.

○

З чим прийшов, з тим і пішов.

○

Подарунок подарунка чекає.

○

На чоху тканини подаруєш, а він і на підкладку попросить.

**«Куме, пробач, на шкапі приїхав
і не зміг подарунки привезти».—
«То й додому на шкапі нічого
не повезеш».**

○

Двічі — у нас, хоч раз — у вас.

○

Доброму гостеві і вогнище радіє.

○

**Гостя чемного господар і зустріти
мусить чемно *.**

Що в глекові, те й виллється

Розум — юність старості.

○

Розум щастя береже.

○

**Око бачить далеко, розум —
ще далі.**

○

**Розум сильніший за силу: усі йому
підкоряються.**

○

**Сила без розуму — невелике
багатство.**

○

**Розум мудрому потрібен,
щоб розбити мури й ґрати *.**

**На те людині дано розум і мову, щоб
поділитися своїми думками
з іншими.**

o

Розуму не позичиш.

o

Синові дай розум, а не багатство.

o

**Тільки те із глека ллється, що було
до глека влите *.**

o

**Розум без знання — як слон без
хобота.**

o

Мудрість у дорозі не важка.

o

**Марні всі знання, як мудрість ти
не втілиш в дію щирю,— нащо здався
скарб, який ти десь ховаєш потай
миру *.**

o

Незнання — не гріх.

На «не знаю» ніхто не образиться.

○

Над широким полем і небо просторе.

○

**Хто на небо з ями дивиться, той
мало бачить.**

○

**Скільки мов знаєш, стільки разів
ти людина.**

○

Розумна мова солодша за ласощі.

○

Мудре слово залізні ворота відчиняє.

○

Мудрий не багатослівний.

○

Розумний з півслова розуміє.

○

**Перш ніж сказати, мудрий гляне
на слухачів.**

Розумному оповідачеві — розумного слухача.

○

Одяг обманює очі, слово — розум.

○

**Мудрецеве «мені здається»
вірогідніше, ніж дурневе
«я запевняю».**

○

Мудрий вірить у майбутнє*.

○

**Розумний і в погожий день носить
із собою бурку.**

○

**Краще зауваження розумного,
ніж похвала дурня.**

○

**Розумна курка одним оком бачить
зерно, другим — шуліку.**

○

**Розумний сперечається сам з собою,
дурний — з іншими.**

**Розумний образиться на себе,
дурний — на інших.**

○

**На горе треба дивитись очима
мудреця.**

○

Буває, що й мудрий помиляється.

○

**Упертість — ознака короткого
розуму.**

○

Упертий завжди відстає.

○

**Початку не зрозумів — кінця
не збагнеш.**

○

Слово мудреця спить у вухах дурня.

○

Розум — короткий, вуха — довгі.

○

Де ти був, коли розум роздавали?

**Загублений на рівнині розум у горах
не шукають.**

○

Дурень воду в сито збирав.

○

Дурневі і своєї глупоти досить.

○

**Розумний поважає всіх, дурний —
тільки себе.**

○

**Любить вчителя розумний,
нерозумний — зневажає*.**

○

**Розумний землю прикрашає, дурний
її псує.**

○

**Дурня навчали — розумний
запам'ятовував.**

○

Дай дурневі волю — сам лихо знайде.

○

Кажу тобі, стіно, а ти слухай, дурню.

**Мовили мудре слово, а де ж ти,
мудре вухо?**

○

**Дурня навчати — однаково
що мертвого лікувати.**

○

**Навіщо дурневі повчання,
а дроздові мило?**

○

**Краще бідувати з розумним,
як бенкетувати з дурним.**

○

**Краще з мудрим померти, ніж
з дурнем жити.**

○

Дурна голова і не сивіє, і не лисіє.

○

**Цапа обходь ззаду, коня спереду,
а дурня — з усіх боків.**

○

З коня скочив — на осла сів.

**Ведмедя бачить, а ведмедячі сліди
шукає.**

○

**У дурня будинок зайнявся, а він
зрадів: погріюсь.**

○

**Розумного серце там, де сльози.
дурневе там, де галас.**

○

**Навіщо дурневі ворог: він сам собі
ворог.**

○

У дурня розум в очах, а не в голові.

○

**Дурний зять тещине майно вважав
своїм.**

○

**Дурень на коня сяде — бога забуде,
з коня скочить — коня забуде.**

○

**Дурень у море перлину закине —
десятеро розумних не знайдуть.**

Дурна голова — ногам важко.

○

Коня не має, а про сідло мріє.

○

**Дурний на весілля зайшов — мовляв,
тут краще.**

○

Для дурного щодня весілля.

○

**Дурний той, хто розкидає, а не той,
хто підбирає.**

○

Мерікіпе¹ здавалося, що він тамада.

○

Здрастуй, горілко, прощай, розуме!

○

**Здружися з вином, попрощаєшся
із совістю.**

¹ Мерікіпе — людина, яку
призначають за святковим грузинським
столом наливати вино.

**Вино німого примусить заговорити,
а мудреця німим зробить.**

○

Горілка і свою посудину спокусить.

○

**Татарин запропонував татариніві:
«Будемо величати один одного
агою¹, і обидва агами будемо».**

○

**До землі звертався, а на небо
нарікав.**

○

Власне ім'я забув.

○

**Знайшов підкову та й каже: «Тепер
коня, сідла і трьох підків
не вистачає».**

○

**Чоловіка на шибеницю вели, а жінка
червоні черевики просила купити.**

¹ А г а — по-східному пан.

**Чоловік ліз на дерево в чоботях,
побачив це чорт та й каже: «Якщо
він упаде, винуватий буду я».**

○

**З села виганяли, а він в старости
просився.**

○

**Йому збираються голову відтяти,
а він: «Чиряка не чіпайте, боляче!»**

○

**Один чоловік натрапив на чоловіка
в ямі та й каже: «Зачекай, я за
мотузком збігаю!»**

○

**Один сміється — над собою сміється,
двоє сміються — один над одним
сміються, троє сміються — справді
є з чого посміятись.**

○

**З чужого дурня сміються, свого
соромляться.**

○

**Хто завжди сміється — дурний, хто
ніколи не сміється — нещасний.**

Піший з вершника насміхався.

○

Утопленика водою напували.

○

Річки не видно, а вже роздягається.

○

Дощок нема, а чорти дім будують.

○

Дерева рубали, листя жаліли.

○

**Мало і на один бурдюк, а наливає
у два.**

○

В Анаклію¹ смажену рибу несли.

○

Глухого лаяли, а він сміявся.

○

Кошик горів, а ручка сміялась.

¹ А н а к л і я — селище на узбережжі
Чорного моря.

**«Побачимо»,— сказав сліпий.
«Послухаємо»,— відповів глухий.**

○

**Сторічна баба в січні полуниць
зажадала.**

○

Старий собака захотів зайцем бути.

○

Гуси в річці місяць ловили.

○

**Посадили жабу на килим, а вона
в калюжу втекла.**

○

Звідки жабі знати таємниці моря?

○

**Миша сама в нору ледве пролазить,
а ще й кавуна тягне.**

○

**Курка втішала яйце: «І я такою
була!»**

**Миша каже: «Нема звіра сильнішого
за kota!»**

○

**Миша у кеврі впала, сп'яніла
і людину на двобій викликала.**

○

**Як у кеврі гукнеш, так
і відгукнеться.**

○

**Поки вітру нема, пух себе важким
вважає.**

○

**Ворона очей не мала, а в бога вії
просила.**

○

**Ворона на троянду сяде —
соловейком себе вважає.**

○

**Ворона за море літала, та вороною
повернулась.**

○

**Ворона на смітнику сиділа, а хвіст
від бруду ховала.**

**З ворони яструба хотіли зробити,
а вона каркала.**

○

Сова своє пташеня павою вважала.

○

**Фазан голову сховав, а хвіст
стирчав.**

○

**У віслюка роги не вирости, він
і подумав, що теля.**

○

**Віслюкові нащо роги? Від троянди
крук далекий *.**

○

Віслюка по вухах впізнають.

○

**Віслюкові звідки знати, що за плід
хурма?**

○

**Віслюк на заробітки пішов, там
і підкови згубив.**

**Віслук собаку сіном пригощав,
собака пригощав його м'ясом —
обидва голодними лишились.**

○

**Віслук м'яти не любив — йому під
ніс її совали.**

○

**Віслюка на весілля запросили:
примусили воду возити.**

○

**Віслук і в понеділок, і в четвер
віслук.**

○

Віслюку осяче сідло личить.

○

**Верблюдові арабського коня
показали і спитали, чи сподобався.
«Був би красивіший, якби горба
мав»,— відповів той.**

○

**Верблюдові дорікали: «Ех ти,
горбатий!»**

**Собаку спитали: «Чого гавкаєш? —
«Вовка лякаю». — «Чого хвостом
крутиш?» — «І мені страшно!»**

○

**Дурний собака на хачапурі
сподівався.**

○

**Пташка на паркані сиділа, хотіла
злетіти, та чекала, коли їй махнуть.**

○

**Ведмідь на ліс ображався, а ліс про
це й не знав.**

○

**Ведмідь ведмедя у чужу вівчарню
запрошував.**

○

**Ведмедя по голові били, а він:
«Де це стукають?»**

○

Ведмідь свою ходу танцем називає.

○

**Ведмедеві закортіло серед ночі
на сонці поніжитись.**

**Ведмідь спав, а миші йому могилу
копали, гадали: помер.**

○

Шакал соловейка співати вчив.

○

Сніг у свідки кригу взяв.

○

**Півень каже: «Я заспівав, а світає
чи ні — байдуже!»**

○

**Зяблик гусяче яйце побачив та
й каже: «І я таке знесу!»**

○

**Жабка простягла ніжку: «І мене
підкуйте!»**

○

**Квеврі ніхто не питав, а він кричав:
«Я столітровий!»**

○

**Порожню посудину по стуку
впізнають.**

**Глечик хвалився: «На коні не їздив,
але й пішки не ходив!»**

○

**Сліпий курці здається, що всюди
зерно.**

○

**Грудка бідкалася: «Якщо дощ піде,
що з цим камінням буде?»**

○

**Тур гадав: «Вище за мої роги,
напевно, тільки бог».**

○

Гадали: біла вівця і всередині біла.

○

**Вівця нахвалялась: «Якби хвіст
не заважав, побігла б так, що ніхто б
не наздогнав».**

○

**Кіт не дістав ковбаси, а
викручувався: «Сьогодні піст!»**

○

Щуку покарали — у вир кинули.

**Двоє лисих за гребінець
посварились.**

○

**Лисий скаржився, що гребінці
подорожчали.**

○

**Якби лисий був лікарем, сам себе
вилікував би.**

○

**У Римі папи не побачив, у Тбілісі—
лазні¹.**

○

**Його в дім не пускають, а він ще
й собаку привів.**

○

**Старенька під подушку яйце
поклала: може, великдень швидше
настане!**

○

Чоловік на коні сидів, а коня шукав.

¹ Тбілісі славиться знаменитими сірчаними лазнями.

**Ніж на горищі лежав, то вола туди
підіймали, щоб зарізати.**

○

**Цеглину з рубіном порівняли:
мовляв, і вона червона.**

○

**Тушинця¹ спитали: «Кресало
масш?» — «Маю, в Алвані»².**

○

**Журавель ще в небі, а на землі
шампур готують.**

○

**Морського дна не побачили, а море
бездонним нарекли.**

○

**Онук дідові розповідав про минулі
часи.**

○

**В Авчалі весілля, а в Мцхеті
в барабан б'ють.**

¹ Тушинець — грузинський горець.

² Алвані — гірське селище.

**Дитина ще не народилась, а вже
Авраамом нарекли.**

○

**Два горобці за чужий смітник
сперечались.**

○

**Маленький чоловік довгий сон
побачив і здивувався.**

○

Коня не осідлав, а сідло зламав.

○

**По землі ходити не вмів, а на тополю
забрався.**

○

Зелений огірок сам себе хвалив.

○

**Зайця на шампур настромили, а він
гадав, що з ним жартують.**

○

Ні вода, ні вино.

○

З бузини вина не зробиш.

**Гарбуз не стане ширазькою
трояндою, хоч поклади на найвищу
поличку.**

○

**Смола медом не стане, скільки
не вари.**

○

**Не побіліє ворон, скільки б його
не мили.**

○

У кривому дзеркалі все криве.

○

Криву рушницю куля вирівняє.

○

Губами цілує, язиком жалить.

○

Стрілу випускає, а лук ховає.

○

Свиня і за морем свиня.

○

Порося вчиться хрюкати від свині.

**Свиню, як не по писку, по хвосту
впізнають.**

○

**Якби свині роги, увесь би світ
перевернула.**

○

На колір — вино, на смак — вода.

○

**Зовні — палац, всередині —
свинарник.**

○

**Білі зуби часом чорне серце
приховують.**

○

Змія шкуру поміняла, та не серце.

○

**Змія над терном висіла. Побачив
її чоловік та й каже: «Біду над бідою
повісили».**

○

**З однієї квітки змія бере отруту,
бджола — мед.**

**Отруйна змія безпечніша, ніж
наклепник.**

○

Наклепник усім свої вади приписує.

○

**Наклеп — як вугілля: як не спалить,
то замаже.**

○

**Хто в рот жовчі набрав, тому все
гірким здається.**

○

Зло — глеком, добро — ложкою.

○

**В чужім оці волосинку помітить,
а в своєму і стовпа не бачить.**

○

**Вовка задушить кістка,
зздрісника — заздрість.**

**Хто чужому щастю заздрить,
до свого не доживе.**

○

**Задрість літає в повітрі, доброта —
поміж людей.**

○

**Доброта є вічна, миттю є злодумність
темна й ница *.**

○

Вдруге ніхто не народиться.

○

**Хто завжди вниз дивиться,
хмарочоса не побачить.**

○

Поганий теско—ганьба твому імені.

○

**«Знаю» має кілька тлумачень.
«не знаю» — одне.**

Краси на дотик не визначиш.

○

Зайвої голови ніхто не має.

○

**«Куди гарні скакуни поділися?» —
«На гарних скакунів гарні
вершники сіли та й поскакали».**

○

**Не мовою, а сердечністю має
відрізнатись людина од звіра.**

○

**Хто іншому яму копає, хай на свій
зріст міряє.**

○

Лихий чоловік і на великдень лихий.

○

**Лихий той, хто тільки для себе
добрий.**

**Жадібний собака сам не їсть і іншим
не дає.**

o

**Не схоче — і на бруківці каменя
не побачить.**

o

**Небо вважає капелюхом, землю —
постолами.**

o

**Хіба кожний, хто капелюх носить,
мужчина?**

o

Заради себе лише хробаки живуть.

o

**Хто проти вітру плюне, плюне
на себе.**

o

**Воду скільки не товчи — водою
залишиться.**

**Не віриться, щоб метелик та орлині
яйця піс.**

○

Добра і собака не забуде.

○

**Недостойні справи — завше справи
марні та безплідні *.**

Мудрість — дитя досвіду

Не підрубуй гілки, на якій сидиш.

○

Заходячи, подбай, як виходитимеш.

○

На весілля не поспішай, лихо
сталось — спіши на допомогу.

○

За свіжий огірок і плітку дорогого
не плати: швидко подешевшають.

○

На гнилому мотузку в яму
не спускайся.

○

Не зіпсуй ні шашлику, ні шампура.

Більше знай, менше говори.

○

**Не все кажи, що знаєш, та знай,
що кажеш.**

○

**Подивись на кобилу, а тоді купуй
лоша.**

○

**Не сунься туди, де без тебе
обійдуться.**

○

Рік думай — вмить одріж.

○

Добро доженн, від нещастя ховайся.

○

У попіл вступиш — куряву здіймеш.

○

**Швидка вода на піну
перетворюється.**

○

**Брудним пальцем на чужі вади
не показуй.**

**З рук випустиш — ногами
не наздоженеш.**

○

І сирі дрова згодом згорять.

○

**Не любиш гуркоту — не заходь
до кузні.**

○

Вір очам, а не вухам.

○

Поволі довгу дорогу сходили.

○

Згадай собаку і візьми палицю.

○

В низьких дверях нахились.

○

**Ластів'ячими лапками орла
не вловш.**

○

**Знайдеш — не радій, загубиш —
не плач.**

Зла не чини, зла не бійся.

○

**Вовк запросить — піди, та собаку
з собою візьми.**

○

**Лозиною так махай, щоб себе
не вдарити.**

○

**Коли хліба просять, не давай
каміння.**

○

**Нагодуєш чужу дитину — твоя
сита буде.**

○

**Такий міст будуй, щоб і твій онук
по ньому ходив.**

○

**Обіцяючи, пам'ятай про свої
можливості.**

○

**Сварячись, не кажи такого, щоб
соромно було, коли помиришся.**

Брід тоді хвали, як перейдеш.

○

Встигнеш себе похвалити.

○

Хто поспішає, той запізниться.

○

Терпіння — добра річ.

○

Виграс терплячий.

○

**Хто поспіхом вирішує, той довго
жалкує.**

○

Похапцем світ не створювався.

○

**Мати нетерплячого плаче,
терплячого радіє.**

○

Хто поспішав, мало прожив.

○

На шило кулаком не заміряйся.

**Не кидай у спеку бурки, в бідності—
постолів.**

○

Порадся з тим, хто чесно живе.

○

**Не вір у першу перемогу, не лякайся
першої поразки.**

○

Не кривдь даремно й собаки.

○

**Спершу брід знайди, потім
у річку ступай.**

○

**Зроби зайвий гак, а додому з миром
повертайся.**

○

**Не дослухайся до чужої розмови,
мало приємного про себе почуєш.**

○

Переказаній плітці не вір.

○

**У ведмежому барлозі горіхів не
шукай.**

**Якщо людини близько не знаєш,
не хвали її і не лай.**

○

Слово не наздоженеш.

○

**З вогнем не жартуй, воді
не довіряйся.**

○

Піди сам, щоб тебе не тягли.

○

**Зажерливим очам нічого не показуй,
вухам нічого не розкажуй.**

○

**Не обіцяй дитині квері ¹, а іконі —
свічку.**

○

Радься з багатьма, та свій розум май.

○

**Плід покуштуй і про садівника
згадай.**

¹ К в е р і — тістечко.

**Подбай про таке багатство, яке
злодії не вкрадуть, недруги
не відберуть, яке після смерті
лишиться, ніколи не зменшиться.**

○

Якщо сам не знаєш, спитай в інших.

○

**Постели так, щоб і на ноги ковдри
вистачило.**

○

**Дав дитині горіха, дай і камінь,
щоб його розбити.**

○

Гнилим зубом горіха не розкусиш.

○

Кров кров'ю не змієш.

○

Задереш голову — спіткнешся.

○

**Коли півень крилом об крило
вдарить, знай: закукурікає.**

**Порадсья спершу з чужими: свої
не втечуть.**

○

Не бреши — осоромишся.

○

**Спершу корову нагодуй, потім
дійницю бери.**

○

Сій добро, а слави не вимагай.

○

Люби життя — і смерть втече.

○

**З лихим сусідом і злим собакою
мирно розійдися.**

○

**З божевільним і не товаришуй,
і не ворогуй.**

○

**Якщо сам боржник, не бери
на поруки інших.**

○

Слізьми ворога не зупиниш.

Якщо палиці не маєш, кинь собаці шматок хліба.

○

Ворога зустрінь вороже, друга — привітай.

○

Не смійся з іншого, сам смішним станеш.

○

За сміхом — плач.

○

Не плюй у колодязь — ще захочеш напитись.

○

Не даруй шкури ведмедя, якого ще не вбив.

○

Лезом дерева не зрубась, сокирою не поголишся.

○

Важче вирішити, ніж виконати.

З того світу ще ніхто не повертався.

○

Орла зерном не нагодуєш.

○

**В одній руці двох кавунів
не втримаєш.**

○

Погане скажеш — погане й почувеш.

○

Однієї вівці двічі не заріжеш.

○

Шукаючи бороду, вусів не згуби.

○

**Двері зачиняй, поки злодій
не прийшов.**

○

Не воруши осинового гнізда.

○

**Не кидай пташці такої зернини, якої
вона не з'їсть.**

Обіцяй те, на що ти здатний.

○

**Геній торує стежку, талановитий
нею ходить.**

○

**Людство ділиться на дві частини:
на тих, хто знайшов і не заспокоївся,
і на тих, хто шукає і не знаходить.**

○

**Серце живе дійсністю, розум —
майбутнім, тому вони рідко
в злагоді.**

○

**Точність терезів залежить
від продавця.**

○

Пташці і золота клітка — полон.

○

**І черв'як розсердиться, коли
на нього наступити.**

○

**І кіт образиться, коли за вуса
потягнути.**

**І комар звалить коня, якщо йому
вовк допоможе.**

○

Беззбройного ведмідь не боїться.

○

**Те, що вчинив, каяттям не
виправиш.**

○

Зроблене при світлі — не тасмниця.

○

**Всі діла таємні врешті стануть
явними ділами *.**

○

Боягуз тричі на день умирає.

○

Бійся не смерті, а сорому.

○

**Боягуз хвалиться йдучи, сміливий—
повертаючись.**

○

**Якби страх рятував, заєць був би
безсмертним.**

**У втікача одна дорога, у гінців —
сто.**

○

**Незаряджена рушниця лякає двох,
заряджена — одного.**

○

**Поміркованість без сміливості —
ніщо, сміливість без
поміркованості — божевілля.**

○

**Нема таких дверей, яких не можна
було б відчинити.**

○

**Хороброму — серце із заліза,
а панцир — хоч із дерева.**

○

Чужий у чужому бою — мудрий.

○

Сторонній у чужому бою — герой.

○

Відвага — запорука порятунку.

**Стріляти вміють усі, влучають
одиниці.**

○

Війна і гроші поглинає, і кров її.

○

В горобця з гармат не стріляють.

○

**Віл, який з буйволом б'ється, роги
поламає.**

○

Дві шаблі в одні піхви не влізуть.

○

Меча у піхвах не повернеш.

○

**Життя мов сходи: одні по них
піднімаються, інші спускаються.**

○

**Смерть жалілась: «Ще ніхто не вмер
так, щоб мене не звинувачували».**

○

**Смерть не вибирає, де великий,
де малий.**

Хто живе, той і вмирає.

○

І смерть гарних полюбляє.

○

Небіжчик нічого не боїться.

○

Небіжчику все байдуже.

○

**Живі знають, куди повернути голову
небіжчику.**

○

В чужу могилу ніхто не ляже.

○

Заповіт людини не вб'є.

○

Вбивця хай і собі готує домовину.

○

**Краще смерть, ніж сором, а все
разом — пекло.**

○

**Іхати на віслюку — сором, впасти
з нього — ганьба.**

Сором не любить слави, слава — сорому.

○

Життя і славу можна втратити лише один раз.

○

Для справжньої слави нема потреби принижувати інших.

○

Прославлені люди завжди мають щирих друзів і лютих ворогів.

○

Добра слава дорожча за багатство.

○

За славою йде похвала, за соромом— докір.

○

Слава хороброго щодня росте.

○

Краще славу здобувати, ніж багатство і достатки *.

Ліпше смерть достойна слави, аніж зганьблене життя*.

○

Совість — апостол серед чесних людей.

○

На світі лише чесність промовляє без язика.

○

Правда безстрашна.

○

Правда світліша за сонце.

○

Правду ріж сміливо.

○

Дерево правди не всихає навіть тоді, коли посадити його на камені.

○

Рука, відтята за правду, не болить.

○

Сто кривд не зарахуються за одну правду.

Скажи правду—і мертвий воскресне.

○

Хто не любить правди, той не любить і того, хто говорить правду.

○

Брехня на коротких ногах.

○

У брехуна дім згорів, але ніхто не повірив.

○

Лиш зрадник радий все спаплюжити в брехні. *

○

Коли бреше сокира, бреше й сокирище.

○

Стара лисиця писком землю риє, хвостом слід замітає.

○

Лисиця свого хвоста свідком назвала.

Мала лисиця великій брехала.

○

Мисливець розповідав: «Вполював оленя, поки підійшов — і шаплик готовий».

○

Кульгавість собаки зі світу не зведе.

○

**Прив'язаний собака двору
не встереже.**

○

Прив'язаний собака найлютіший.

○

**Не всі собаки, що гавкають,
кусаються.**

○

Щоб гавкати, у собаки часу досить.

○

**В селі, де нема собак, пройдеш
без палиці.**

○

І пес хліб-сіль пам'ятає.

**Собачий хвіст сім років у колодках
лежав, але прямим не став.**

○

**Коли собаку поб'ють, господар
знайдеться.**

○

Мед солодкий, але собака не їсть.

○

Що собака з кузні потягне?

○

Хіба старий кінь вівса не їсть?

○

Коня його ж ноги згубили.

○

Ондатру власне хутро губить.

○

Між очима ніс загубився.

○

**Скільки б не було овець, вовка
не злякають.**

○

Вівця до вівці йде, коза — до кози.

**Кіт проковтне те, що зможе
перетравити.**

○

**І риба знає, за яким каменем може
сховатись.**

○

У засіці мишеня з голоду не здохне.

○

Яструба вороном не злякаєш.

○

Вік вола по рогах визначають.

○

**Буває, що і шкандиба опиниться
попереду.**

○

**У каламутній воді рибу легко
впіймати.**

○

**Хто сирого не їв, той не відчує
смаку смаженого.**

○

День має очі, ніч — вуха.

**Не настане п'ятниця раніше від
середи.**

○

У підозри багато очей.

○

**У людини два вуха і один рот, щоб
багато слухати і мало говорити.**

○

**Одне вухо зветься «слухай», друге —
«забудь».**

○

Часом слово гостріше за меч.

○

Слово — вітер.

○

І слово має свою міру.

○

Орел на комах не полюватиме.

○

**З підтятим крилом і орел
не злетить.**

**Подерта парча і на онучі
не годиться.**

○

**Кращий за кращого завжди
знайдеться.**

○

Німий не скаже, що мед солодкий.

○

Кажанові ніч — день.

○

Сліпому і вдень — ніч.

○

**Хто в темряві не жив, світла
не шанує.**

○

Нема ночі без світанку.

○

Рветься там, де вузьке.

○

Всередині — тісно, збоку — холодно.

Глухому двічі не дзвонять.

○

Скарб і земля зберігає.

○

Казан з горнятком не товариші.

○

Кожна квітка має свій запах.

○

Марна бесіда в людини тільки збільшить безнадію *.

○

Краще побачити, ніж почути.

○

Від багатослів'я голова болить, від переїдання — живіт.

○

Балакаю — язик болить, мовчу — серце.

○

Зуби — замок язикові.

**Мотузок кращий довгий, слово —
коротке.**

○

**Корову сіллю приманюють,
людину — словом.**

○

Для вола роги не вантаж.

○

Злодій у злодія мотузка вкрав.

○

Злодій власний млин украв.

○

Корова чорна, а молоко біле.

○

**Коли на троянді соловей співає, хай
ворона помовчить.**

○

**Соловей гарно співає, та м'яса
з нього не їдять.**

○

**Теля, що народилось у свинарнику,
поросям не назвуть.**

Брудної палиці в руки не візьмуть.

○

Не скрізь однакова трава росте.

○

**Заячий слід часом на ведмедя
наведе.**

○

Пацю зайцеві батіг?

○

**Зайцю страшно, поки його хорти
не женуть.**

○

Гордовитий яструб на гілці здох.

○

Веревливій вороні й пава не любя.

○

**З великого дерева великі плоди
падають.**

○

**Хто має великого верблюда, повинен
мати й великі ворота.**

На великій горі і сніг великий.

○

Підйом великий — і спуск важкий.

○

**Радість -- стобарвна, горе -- завжди
чорне.**

○

**Щастя схоже на скло блиском
і міцністю.**

○

**Де високого нема, там і низький —
високий.**

○

Утопаючий за мох хапається.

○

З моря вплив, у росі потонув.

○

**Море не висохне так, щоб хоч
калюжа не лишилась.**

○

Прийде час — сніг водою стане.

Від бджоли і мед, і отрута.

○

Хто перець їв, у того язик щемить.

○

Смачної їжі ніхто не виплюне.

○

**Слухач не завжди розуміє так,
як каже оповідач.**

○

Хвороб багато, здоров'я одне.

○

**У дім хвороба крізь щілину вповзе,
а назад і в двері не виженеш.**

○

Прихованої хвороби не вилікуєш.

○

**Лікарі тих не лікують, котрі кров
із себе п'ють *.**

○

**Як, не знаючи недуги, лікар вигоїть
людину? ***

**Лікар зайде, куди й сонце
не заходить.**

○

Без міри і ліки — отрута.

○

Кожній хворобі свої ліки.

○

До кожної рани свій бальзам.

○

Час усе лікує.

○

І довга дорога має кінець.

З М І С Т

- 5 Вступне слово *Рауля Чілачави*
- 13 Брат братом сильний
- 19 Який сад, такий і плід
- 45 Бідному і світ немилий
- 63 Сім'я міцна любов'ю, любов —
вірністю
- 83 Що в глекові, те й виллється
- 113 Мудрість — дитя досвіду

**ГРУЗИНСКІЕ
ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ**

С б о р н и к

*Составил и перевел
Чилачава Рауль Шалвович*

Серия

«МУДРОСТЬ НАРОДНАЯ»

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *З. Г. Коваль*
Художник *В. Є. Савадов*
Художній редактор *В. В. Машков*
Технічний редактор *О. І. Дольницька*
Коректор *Л. Г. Лященко*

Виготовлено на книжковій фабриці
«Жовтень» республіканського
виробничого об'єднання
«Поліграфкнига»,
Київ, вул. Артема, 23а.

БФ 27609.

Здано на виробництво 24/II 1975 р.

Підписано до друку 20/V 1975 р.

Папір машинно-крейдяний.

Формат 70×108^{1/64}.

Фізичн. друк. арк. 2,25.

Умовн. друк. арк. 3,15.

Обліково-видавн. арк. 2,616.

Ціна 22 коп.

Замовл. 695.

Тираж 50 000.

